

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-51>

УДК 339.972

РИЗИКОВИЙ БАР'ЄР В ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

RISK BARRIER IN THE FIELD OF INTERNATIONAL BUSINESS

Компанець Катерина Андріївна

кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7189-2355>

Ільченко Вікторія Юліанівна

кандидат економічних наук, доцент,
Національний транспортний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4318-0999>

Ложачевська Олена Михайлівна

доктор економічних наук, професор,
Національний транспортний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8462-925X>

Kompanets Kateryna

Kyiv National University of Trade and Economics

Ilchenko Victoria, Lozhachevska Olena

National Transport University

В статті проведено дослідження сучасного стану ринку міжнародного бізнесу. Визначені експертні висновки стосовно прогнозу впливу основних ризиків на діяльність підприємств міжнародного бізнесу. Встановлено вплив постковідних факторів та визначені змінні детермінанти ризику в сучасних умовах. Проведено стратегічний аналіз сучасного ринку міжнародного бізнесу із застосуванням різних прикладних методів і прийомів. Проведені дослідження встановили, що обрана стратегія розвитку українських міжнародних компаній досить перспективна і спрямована на врахування новостворених ризиків. Саме на основі результатів досліджень сформовано рівні ризикового бар'єру в сучасних постковідних умовах, що дає можливість швидко реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

Ключові слова: пандемія COVID-19, ризиковий бар'єр, міжнародний бізнес, міжнародний ринок, стратегічний вектор.

В статье проведены исследования современного состояния рынка международного бизнеса. Определены экспертные заключения по прогнозу влияния основных рисков на деятельность предприятий международного бизнеса. Установлены влияние постковидных факторов и определены переменные детерминанты риска в современных условиях. Проведен стратегический анализ современного субъектов рынка международного бизнеса с применением различных прикладных методов и приемов. Проведенные исследования установили, что выбранная стратегия развития украинских международных компаний достаточно перспективна и направлена на учет новых рисков. Именно на основе результатов исследований, сформированы уровни рискованного барьера в современных постковидных условиях, что позволяет быстро реагировать на изменения во внутренней и внешней среде.

Ключевые слова: пандемия COVID-19, рисковый барьер, международный бизнес, международный рынок, стратегический вектор.

The article examines the current state of the international business market. Expert opinions on the forecast of the impact of major risks on the activities of international business enterprises are determined. According to them, at the end of 2020, the global economic situation will be close to recession: the international market will face a reduction in exports, imports, GDP. The influence of postcovid factors is determined and variable determinants of risk in mod-

ern conditions are determined. Analysts of the banking and brokerage company Charles Schwab have determined that the coming 2021 prepares 5 risks for international investors. The strategic analysis of the modern market of the international business with application of various applied methods and receptions is carried out. The analysis showed that international enterprises are mostly influenced by economic and political factors, due to the fact that a certain amount of materials needed for production is purchased from abroad, so the exchange rate, purchasing power, tax policy and political vector of development have an impact on production costs. . Although the social and technological factors have a slightly smaller impact, they are still above average. Weaknesses and strengths have been identified. The main results of this analysis are to identify the problems of international business in Ukraine. It is necessary to note the strengths, among which are: highly qualified, experienced staff, knowledgeable in their field; modern rolling stock, equipment, materials, its own customer base. These strengths are the main competitive advantage of many Ukrainian companies engaged in international transportation, which allow them to continue to compete in the market and have development. Strategic development is studied, which gave grounds to establish that the chosen strategy of international market development is quite promising and aimed at taking into account the newly created risks. It is on the basis of research results that the levels of the risk barrier in modern postcocious conditions are formed, thus enabling a rapid response to transformations in the internal and external environment.

Keywords: COVID-19 pandemic, risk barrier, international business, international market, strategic vector.

Постановка проблеми. В сучасному світі через пандемію COVID-19 відбулися великі перетворення. Наразі світовий ринок перебуває в нестабільному стані. Так, великі світові компанії, як Apple, Toyota, Starbucks, McDonald's та Volkswagen, призупинили виробництво чи продажі в Китаї.

Суворий карантин в Україні торкнувся переважно пасажирських перевезень. Що стосується сегменту вантажних перевезень, то спад почався ще до карантину. Міжнародні рейси авіаційним та залізничним транспортом під час локдаунів скоротили, а деякі напрямки взагалі були відмінені, що призвело до великих витрат. Таким чином, міжнародні перевезення скоротились на 30-40% через карантинні обмеження та падіння промислового виробництва.

На думку експертів, у кінці 2020 року на загальносвітовому рівні економічна ситуація буде близька до рецесії: міжнародний ринок зіткнеться зі скороченням експорту, імпорту, ВВП [1], залучення інвестицій, у т.ч. на ринку нерухомості, значно погіршиться виробнича сфера. Аналітики прогнозують, що збитки світової економіки через пандемію коронавірусу за найгіршого сценарію можуть досягнути межі у \$ 2,7 трлн. Однак, точно розрахувати очікувані втрати неможливо, тому існує велика необхідність дослідження головних ризиків діяльності міжнародних підприємств на світових ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останніх дослідженнях наукового розуміння поняття «ризик» як економічної складової, що впливає на діяльність підприємств на міжнародному ринку, присвячено багато праць науковців, а саме: Великоіваненко Г.І. [2], Вітлінський В.В. [2], Кейнс Дж.М. [3], Дюгованець О.М. [4], Кузьмін О.Є. [5], Кухтик Т.В.

[6], Образцова Н.О. [6], Подольчак Н.Ю. [5] та інші. Значна частина літератури стосовно ризиків у галузі міжнародних ринків зосереджена або на політичних, або на валютних типах ризиків. Дюгованець О. М. сформовані етапи комплексного аналізу ризиків на міжнародних ринках [4]. Дж.М. Кейнс досліджував саме процес прийняття підприємствами ризикового рішення. Він пов'язав прийняття цих рішень з рівнем оцінки і отримання очікуваної вигоди [3]. У свою чергу, Кузьмін О.Є. і Подольчак Н.Ю. розглядали інноваційну діяльність міжнародних підприємств в аспекті управління ризиками [5]. Продовження думки цих авторів в аспекті стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності малих підприємств шляхом впровадження системи управління ризиками висвітлюються в роботах Кухтик Т.В. та Образцової Н.О. [6]. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. [8], досліджуючи ризикологію в економіці та підприємстві, розкрили проблеми економічного ризику та їх теоретичні походження. Список авторів, які зробили вагомий внесок у розробку теоретичних і прикладних аспектів в управлінні ризиками в галузі міжнародного бізнесу, можна продовжити, однак сучасний світ змінився через пандемію COVID-19 і наразі необхідно досліджувати формування аспектів контролінгу підприємств та визначення нових детермінантів ризикового бар'єру.

Формулювання цілей статті. Головною метою дослідження є визначення рівнів ризикового бар'єру в галузі міжнародного бізнесу. Для її досягнення були поставлені такі головні задачі:

- проаналізувати вплив пандемії COVID-19 на міжнародний бізнес України;
- дослідити прогнози експертів та визначити основні детермінанти;

– визначити існуючу стратегію існування міжнародних підприємств на міжнародному ринку;

– сформувані рівні ризикового бар'єру в галузі міжнародного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як було зазначено вище, міжнародний бізнес змінився під час пандемії COVID-19. Експертами Mind Club встановлено [7], що міжнародний ринок очікує п'ять найбільших ризиків в 2021 році. Аналітики банківської і брокерської компанії Charles Schwab також визначили п'ять ризиків у 2021 році для міжнародних інвесторів [7]. Зокрема, йдеться про такі ризики:

- 1) проблеми з вакцинами;
- 2) продовження геополітичної і торгової напруженості;
- 3) жорсткість грошово-кредитної політики;
- 4) зростання «зомбі-компаній»;
- 5) шок через зниження долара.

Для визначення стратегічного вектору розвитку міжнародного бізнесу та встановлення змінних детермінантів ризику в сучасних постковідних умовах авторами було проведено стратегічний аналіз сучасного ринку

міжнародного бізнесу. Для цього застосовувались різні прикладні методи і прийоми, а саме:

1) стратегічний аналіз макрооточення підприємств на сучасному міжнародному ринку здійснювався PEST-аналізом і моделлю Хофера–Шенделя;

2) для стратегічного аналізу підприємств на сучасному міжнародному ринку використовувались SWOT-аналіз і метод SPACE.

Фактори, які мають найбільший вплив на міжнародні підприємства, визначені експертами за допомогою методу PEST-аналізу і зазначені в (табл. 1).

Спираючись на результати аналізу можна зробити висновок, що найбільше на міжнародні підприємства впливають економічні та політичні фактори. Це зумовлено тим, що певну кількість матеріалів, необхідних для виробництва закупають з-за кордону, тому курс валют, купівельна спроможність населення, податкова політика та політичний вектор розвитку країни має вплив на собівартість продукції. Соціальний та технологічний фактор хоча і мають декілька менший вплив, однак їх рівень вище середнього значення.

В умовах політичної та економічної

Таблиця 1

PEST-аналіз міжнародного бізнесу в розвитку України

Фактори	Вага	Оцінка	Зважена оцінка
<i>Політичні</i>			
1. Державне регулювання конкуренції в галузі	0,15	3	0,45
2. Податкова політика держави	0,3	3	0,9
3. Урядова нестабільність	0,4	5	2
4. Антимонопольне законодавство	0,15	2	0,3
Всього	1	X	3,65
<i>Соціальні</i>			
1. Динаміка курсу національної валюти	0,25	4	1
2 Ціни на енергоресурси	0,25	4	1
3. Рівень інфляції;	0,2	4	0,8
Всього	1	X	4,3
<i>Технологічні</i>			
1. Технології, які дозволяють знизити витрати	0,4	3	1,2
2. Перспективи виробництва вітчизняної техніки	0,2	2	0,4
3. Прискорення темпів науково-технічного прогресу	0,15	2	0,3
4. Скорочення життєвого циклу технології.	0,25	3	0,75
Всього	1	X	2,65

Джерело: складено авторами

нестабільності, що стало причиною постковідних перетворень в світі, більшість міжнародних компаній вирішує не скорочувати обсяги перевезень, а залишати їх на минулорічних показниках. Вони прагнуть використати ситуацію, коли конкуренти стають менш помітними на ринку, і зайняти більшу частку ринку, маючи на це достатні фінансові, виробничі та управлінські ресурси.

Для дослідження макрооточення міжнародного бізнесу України була застосована модель Хофера–Шенделя, представлена на рис. 1.

На теперішній час, міжнародний ринок перевезень знаходиться на стадії зростання, навіть, не дивлячись, на економічну нестабільність. Нині більшість експертів вважають, що ринок надалі буде продовжувати зростати не менше, ніж на 15% на рік. Український міжнародний бізнес має сильну конкурентну позицію, що обумовлено великими обсягами продажів та кількістю споживачів. Тому, як бачимо, згідно з моделлю Хофера–Шенделя українські підприємства, що здійснюють міжнародні перевезення, обрали вірний напрямок розвитку для зростання на ринку.

В процесі проведення SWOT-аналізу, представленого у табл. 2, на основі взаємовпливу визначених факторів було розроблено

загальні рекомендації щодо використання сильних сторін і можливостей підприємства, а також нейтралізації та усунення слабких сторін і загроз.

Головний підсумок даного аналізу – визначення проблем міжнародного бізнесу України. Дослідження серед сильних сторін виділило: висококваліфікований, досвідчений персонал, обізнаний у своїй справі; сучасний рухлий склад, устаткування, матеріали; напрацьована база клієнтів. Ці сильні сторони є основною конкурентною перевагою багатьох українських підприємств, що здійснюють міжнародні перевезення. Це дасть їм змогу і надалі конкурувати на ринку та розвиватися.

За результатами SWOT-аналізу можна зробити наступний висновок – технологія та напрям розвитку сьогодні є пріоритетними для підприємств, відповідно часу та можливостей. Однак, через обрану стратегію бізнесу українські підприємства, що здійснюють міжнародні перевезення, мають ряд слабких сторін.

Визначення конкурентної позиції підприємств здійснювалось за допомогою матриці Мак-Кінсі, для побудови якої спочатку оцінювалась привабливість ринку з використанням експертного методу (див. табл. 3).

Фінансово-економічний аналіз виявив, що українські підприємства, котрі здійсню-

	Сильна	Середня	Слабка	Найгірша
Розвиток Витіснення	Стратегія збільшення частки			Розкрутка
Зростання	Стратегія зростання		Ліквідація	
Зрілість Насичення	Стратегія збільшення прибутку		Концентрація на своєму ринку	Відмова
Скорочення	Стратегія скорочення активів підприємства			

Рис. 1. Модель Хофера–Шенделя

Джерело: складено авторами

Таблиця 2

SWOT-аналіз українського міжнародного бізнесу

Середовище	Позитивний вплив		Негативний вплив	
Внутрішнє середовище	сильні сторони	<ul style="list-style-type: none"> – професійність кадрів; – сучасне технологічне обладнання; – позитивні відгуки клієнтів; – знання потреб клієнтів; – встановленні позиції на ринку; – велика база клієнтів 	слабкі сторони	<ul style="list-style-type: none"> – недоліки в стратегічній діяльності; – відсутність достатньої реклами
Зовнішнє середовище	можливості	<ul style="list-style-type: none"> – великий потенціал розвитку та диверсифікації; – можливість збільшення частки ринку; – можливість розвитку у напрямку міжнародних перевезень 	загрози	<ul style="list-style-type: none"> – можливе зниження попиту на перевезення; – конкуренція; – збільшення цін на ресурси; – зниження доходів споживачів; – нестабільність економічної ситуації

Джерело: складено авторами

Таблиця 3

Аналіз привабливості ринку міжнародних перевезень у 2020 р.

Критерії	Оцінка	Вага	Зважена оцінка
Темп зростання галузі	8	0,2	1,6
Вхідні бар'єри	4	0,15	0,6
Рівень конкуренції	6	0,2	1,2
Норма прибутковості	7	0,1	0,7
Цінність споживача	6	0,15	0,9
Відданість споживача торговій марці	4	0,1	0,4
Переваги лідерів	8	0,1	0,8
Сумарна оцінка	X	1	5,5

Джерело: складено авторами

ють перевезення на міжнародних ринках, мають певні труднощі з ліквідністю та рентабельністю, тому конкурентоспроможність – середня.

Відтак, проведений аналіз дозволив визначити основні фактори ризикових бар'єрів. Це дало можливість сформувати основні компоненти та рівні ризикового бар'єру міжнародного бізнесу України (див. рис. 2):

– *перший рівень*: загальні ризики міжнародного бізнес-середовища, які включають в себе політичні, макроекономічні та соціальні компоненти;

– *другий рівень*: галузеві ризики, до яких можна віднести фінансові ризики, ризики ринку товарів та ризики конкурентоспроможності;

– *третій рівень*: ризики на рівні міжнародних компаній, підприємств, до яких входять операційні ризики, ризики відповідальності та кредитні ризики.

Слід зазначити, що сучасні постковідні умови змінюють внутрішні елементи кожного

компонента. Нині з'являються детермінанти, що стали наслідками COVID-19. Відтак, сформовані авторами рівні ризикового бар'єру дають можливість поетапно здійснювати аналіз новостворених ризиків на підприємствах міжнародного бізнесу, що дає можливість швидко реагувати на стрімкі зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

Висновки. Визначені слабкі та сильні сторони українського міжнародного бізнесу. Використовуючи сильні сторони та покращуючи слабкі, компанії зможуть вдосконалити існуючу стратегію, зробити її більш адаптивною до сучасних потреб та можливостей міжнародного бізнесу. Проведені дослідження показали, що обрана стратегія розвитку українських міжнародних компаній досить перспективна і спрямована на врахування новостворених ризиків. Саме на основі результатів досліджень, були сформовані основні компоненти та рівні ризикового бар'єру в сучасних постковідних умовах.

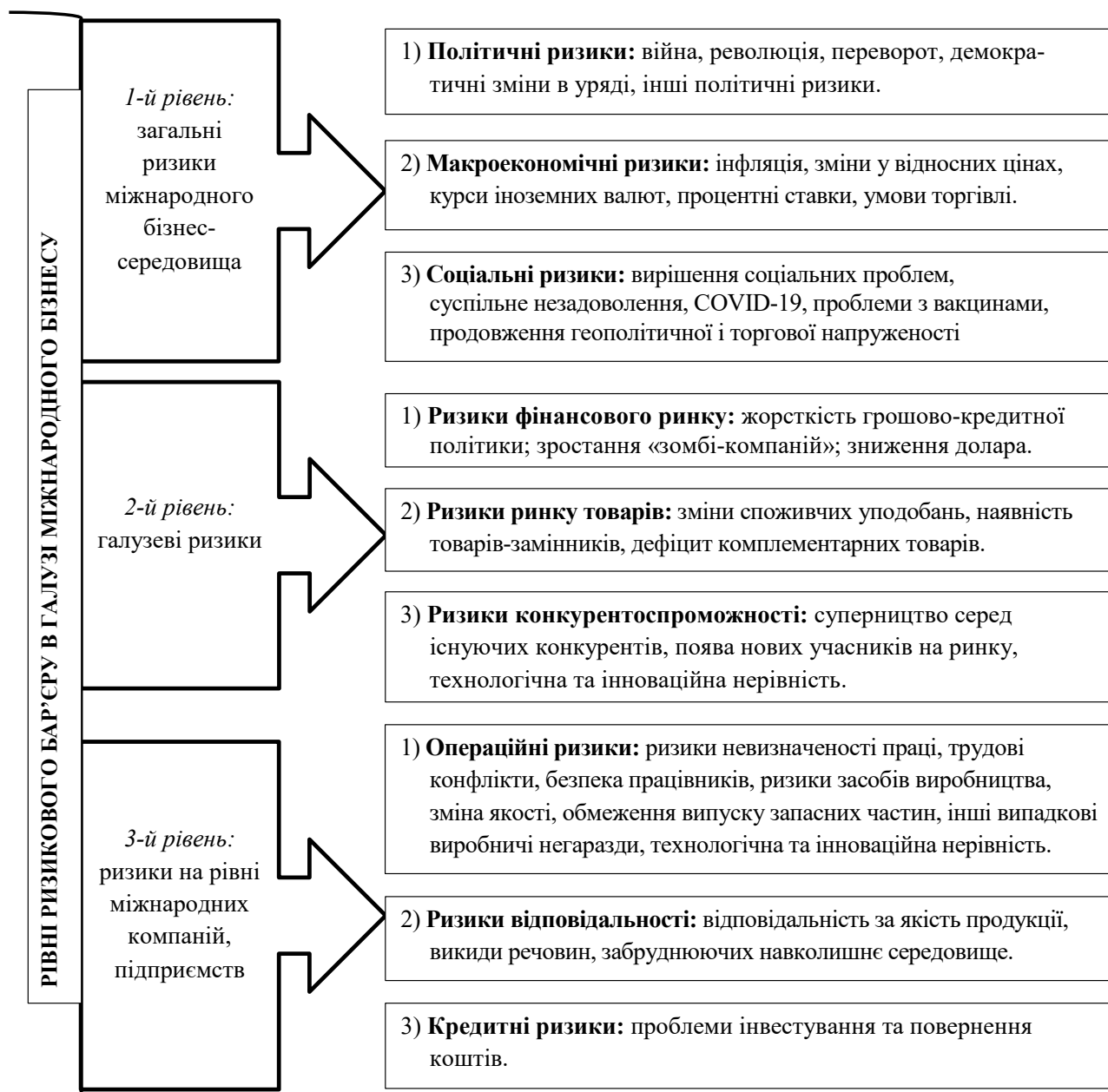

Рис. 2. Рівні ризикового бар'єру в галузі міжнародного бізнесу

Джерело: розроблено авторами

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
- Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві. Київ : КНЕУ, 2014.
- Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. Москва : Прогресс, 2018.
- Дюгованець О.М. Підвищення ефективності управління ризиками фірми в умовах нестабільності. Ужгород : АУТДОР-ШАРК, 2015.
- Кузьмін О.Є., Подольчак Н.Ю., Подольчак Н.І. Управління ризиками в інноваційній діяльності. Львів : Львівська політехніка, 2019.
- Кухтик Т.В., Образцова Н.О. Стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності малих підприємств шляхом впровадження системи управління ризиками. *Ефективна економіка*. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1687>
- Mind Club. URL: <https://mind.ua/news/20220231-eksperti-nazvali-5-najbilshih-rizikiv-dlya-svitovogo-rinku-v-2021-roci>

REFERENCES:

1. Ministerstvo ekonomicku [Ministry of Economic Development Ukraine]. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
2. Vitlinsky V.V., Velikoivanenko G.I. (2014) Ryzkolohiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi [Riscology in economics and business]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
3. Keynes J.M. (2018) Obshchaia teoriia zaniatosty, protsenta y deneh [General theory of employment, interest and money]. Moscow: Progress. (in Russian)
4. Dyugovanets O.M. (2015) Pidvyshchennia efektyvnosti upravlinnia ryzykamy firmy v umovakh nestabilnosti [Improving the effectiveness of risk management of the firm in conditions of instability]. Uzhhorod: OUTDOOR-SHARK. (in Ukrainian)
5. Kuzmin O.E., Podolchak N.Y., Podolchak N.I. (2019) Upravlinnia ryzykamy v innovatsiinii diialnosti [Risk management in innovation]. Lviv: Lviv Polytechnic. (in Ukrainian)
6. Kukhtyk T.V., Obraztsova N.O. (2012) Stymuliuvannia innovatsiino-investytsiinoi diialnosti malykh pidpriemstv shliakhom vprovadzhennia systemy upravlinnia ryzykamy [Stimulation of innovation and investment activities of small enterprises by implementing a risk management system]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 12. (in Ukrainian)
7. Mind Club. Retrieved from: <https://mind.ua/news/20220231-eksperti-nazvali-5-najbilshih-rizikiv-dlya-svitovogo-rinku-v-2021-roci>